

Abstracts Panel Sessions Amsterdam Urban Lives

Panel I. Joods Amsterdam / Amsterdam in oorlog [NL]

Judith Belinfante

*Spreken is zilver, zwijgen is goud. Sam Goudekot (1886 – 1979), verantwoordelijk
commissionair of deviezenfraudeur?*

Sinds 1602 is de Beurs de motor van de economie van de stad, voor goederen maar ook voor aandelen. Dit is het verhaal van een van de vele mensen aan de Beurs die aan die bloei hebben bijgedragen, mijn grootvader, commissionair in effecten, Sam Goudekot (Amsterdam 1886-Bussum 1979).

Op woensdag 21 juli 1948 ging hij met zijn zuster Jeanne een kop koffie drinken bij Hotel Americain op het Leidseplein. De ober zei 'Ik heb u lang niet gezien meneer, bent u met vakantie geweest?' Tegendeel. Mijn grootvader had van 21 november 1947 tot en met die woensdag, 8 maanden gevangen gezeten, eerst in voorlopige hechtenis en daarna in afwachting van zijn hoger beroep, in het Huis van Bewaring op de Weteringschans op verdenking van deviezenfraude. Zowel de Rechtbank als het Gerechtshof hadden hem schuldig bevonden.

Dit paper houdt zich bezig met de vraag of hij daarna zijn werk als commissionair in effecten aan de Beurs waar hij sinds 1915 werkte, weer zou kunnen opnemen. Immers de Vereniging voor de Effectenhandel had strenge regels omtrent gedrag die getoetst werden door de zg Commissie van Orde in geval van ongeregelheden. Daarna oordeelde het Bestuur over het wel of niet aanblijven van de betreffende commissionair. Het bestuur was na de uitspraak van de Rechtbank op 26 februari 1948 van oordeel dat 'het de meest elegante oplossing zou zijn als Goudekot de eer aan zichzelf zou houden en als lid zou bedanken'.

Maar op 7 december 1948 keerde hij na een lichte straf, een schorsing van een maand, terug op de beursvloer. Daar werd hij volgens een niet te checken familie verhaal, met applaus ontvangen. Wat was er in bijna 10 maanden veranderd, waardoor hij ondanks twee veroordelingen tot 1964 als commissionair werkzaam heeft kunnen blijven? Daarover gaat dit paper.

René Pottkamp

Hoofdstad in bezettingstijd. Oorlogsdagboeken van Amsterdammers

De bekendste inwoner van Amsterdam die tijdens de bezetting een dagboek bijhield, is ongetwijfeld Anne Frank. Maar ook elders in de stad stelden honderden mensen hun belevenissen en gedachtes op schrift. Het gaat dan om gewone Amsterdammers die voor hun familie of 'voor later' vastlegden wat zij waarnamen. Hoewel hun dagboeken nooit de iconische status hebben verkregen als dat van Anne Frank, geven hun observaties een caleidoscopisch beeld van een bezette stad.

Via hun pen lezen we hoe het bijzondere gewoon wordt: is het geluid van de luchtalarmsirene aanvankelijk nog angstaanjagend, gaandeweg de oorlog raakt men aan het geluid gewend en kijkt men niet meer op van overvliegende formaties vliegtuigen. Ook lezen we hoe een zonnige juni-dag in 1943 voor de één een gezellig uitje betekent maar voor anderen het begin is van een hellereis: op de dag dat meer dan vijfduizend joden tijdens een razzia worden opgepakt is het prachtig weer en vertrekt een Amsterdams gezin naar de Betuwe voor een natuurwandeling.

Dagboeken onthullen meer van zulke contrasten. De bezetting werd niet door iedereen als een nederlaag ervaren. Op de Berlagebrug begroetten NSB'ers de binnentrekkende Duitse troepen bijvoorbeeld met gesterkte arm. Vijf jaar later was de bevrijding ook niet voor iedereen het begin van feestelijkheden. Voor diezelfde NSB'ers begon een periode van vernedering en gevangenschap; voor talloze families begon het onzekere wachten op weggevoerde geliefden.

Zo kleuren dagboeken het heersende beeld bij dat bestaat over bevrijding en bezetting, dankzij de variëteit aan dagboekauteurs - scholieren, huisvrouwen, NSB'ers, ondergedoken joden, verzetsmensen en vele anderen. Hun geschriften nemen ons terug naar de vijf bezettingsjaren: via

de ogen van de dagboekauteurs zijn wij getuigen van hun ervaringen, die soms angstwekkend actueel zijn.

Merel Meijer

Verzet en 'verzetje'

Oorlog en vertier lijken onverenigbare fenomenen. Desondanks bestond er in Amsterdam tijdens de Duitse bezetting een druk uitgaansleven. Amsterdam was niet alleen het toneel van vele verschrikkingen, maar ook een hotspot voor theateropvoeringen, cabaretvoorstellingen en filmvertoningen. Door het verzet werd uitgaan als een gebrek aan solidariteit gezien. In de illegale pers werd er daarom opgeroepen om vooral niet uit te gaan: om de bioscopen te boycotten en om de 'nazi-instituten' te mijden. Er werd door het publiek nauwelijks gehoor aan gegeven en tot de laatste oorlogsjaren bleef het uitgaansleven drukker bezocht dan ooit.

Ook in de historiografie en het collectief geheugen is er met scepsis gekeken naar het uitgaanspubliek tijdens de oorlog. Enerzijds was uitgaan een manier waarop men zich kon onttrekken aan de bittere politieke realiteit (een verzetje), anderzijds zou men zich in de donkerte van schouwburgen en bioscoopzalen middels boe-geroep negatief hebben uitgelaten over de Duitse bezettingsmacht (een 'verzetje' in scherpe tegenstelling tot een echte verzetsdaad).

Aan de hand van beschrijvingen en dagboekfragmenten van enkele bekende Amsterdammers (zoals de schrijver Israel Querido, de Rabbijn Meijer-de Hond en de actrice Fien de La Mar), maar ook van onbekende Amsterdammers zullen we dit bestaande beeld kritisch onder de loep nemen en bijstellen waar nodig. Op welke manier hebben zij die het meemaakten het uitgaansleven zien veranderen tijdens de bezetting? Wat waren de redenen voor deze Amsterdammers om uit te gaan? Zocht men inderdaad alleen maar afleiding van de harde politieke realiteit? Of zocht men elkaar juist in uitgaansgelegenheden op als blijk van solidariteit? Aan de hand van egodocumenten zullen we de gelaagde betekenis van het uitgaansleven tijdens de bezetting vanuit verschillende perspectieven en in een breder verband proberen te duiden.

Panel II. Migration I – Meaning(s) of Amsterdam [ENG]

Burcu Özkan

How Many Languages Does It Take to Say It All?: Diaries of Isik Tuzuner

Isik Tuzuner, an Amsterdam-based Turkish-Dutch artist, inspires us not only with her artwork but also via the diaries she kept and generously donated to ATRIA. In the archive, there are around ten diaries of Isik Tuzuner that were written between the years 2005 and 2011. Besides the notebooks, there are other materials like artwork, flyers for the exhibitions, newspaper articles about her or her art, and so on. The dates of these documents range from 2001 to 2016. The findings that will be put in this presentation are based upon my two visits to ATRIA in June 2023 and are primarily derived from the diary parts written in Turkish.

Thanks to her openness to share her precious memories, we get the opportunity to trace the connections to Amsterdam city, belonging and non-belonging, being a foreigner, being a local, and having multiple "homes," which sometimes means feeling homeless. Not only does the content of the diaries give us hints about the mindset and the sentiments this courageous migrant artist had been in, but also the ways of her expression. Switching from Turkish to Dutch, Dutch to English, and back to Turkish is among the most exciting aspects to follow in these notebooks. Her diaries reveal her connection to the city via her romantic relationships, specific addresses with special meanings, and the comparison and contrast she often draws between Amsterdam and Turkey. My presentation will try to introduce the diaries of Isik Tuzuner to you with the guidance of her vivid, multi-language sentences.

Arthur Hellich

A Familiar Place. Polish Literary Scholars on Amsterdam in the 1970s

The paper presents and analyses autobiographical texts about Amsterdam written by distinguished Polish literary scholars who lectured at the Faculty of Slavic Studies in the 1970s. The author begins with a short historical reconstruction, informing about: 1) the specifics of the scientific agreement between the Netherlands and the Polish People's Republic; 2) the circumstances of the employment of Polish researchers by prof. Jan van der Eng; 3) the details of fruitful international cooperation; 4) the "Polish colony" at 105 Beethovenstraat, where Polish lecturers and intellectuals lived at that time. Special attention will be paid to the works of prof. Michał Głowiński (born in 1934), a Holocaust survivor and one of the most outstanding Polish literary scholars of the 20th century, as well as the author of memoirs and short fictions translated into foreign languages. In this paper, the author examines Głowiński's preserved letters, memoirs, reflections on Amsterdam architecture, and his autobiographical queer story about trying to walk into the gay bar "Ganymede". Seen from the perspective of Polish literary scholars in the 70s, Amsterdam was a good place to live, providing a wide range of cultural services.

Ernestine Hoegen

Experiencing and Remembering Amsterdam in Diaries of Migrants from the Former Dutch East Indies

In May 1946, nineteen-year-old Thérèse Geerlofs first set foot in the city of Amsterdam after arriving by ship from Indonesia. Born and raised in the colonial Dutch East Indies (now Indonesia), she was one of approximately 100,000 'returnees' who arrived in the first wave of post-war migrants from the former colony to The Netherlands.

For many of the 'returnees', their new homeland felt cold, unwelcoming and alien (Captain 2002), and many struggled to adapt to Dutch life and society. Yet for young people like Geerlofs, and another nineteen-year-old male student called P.A. Oomes, Amsterdam also represented newfound freedoms and opportunities, and their diaries reveal how for them the city was a vibrant geographical and social space that beckoned to be explored and experienced.

In this paper, I will compare the diaries of Geerlofs and Oomes with the life writing of Indo-European migrant, journalist and author Jan Boon, alias Tjalie Robinson, who in 1954 was allocated a house in Sloterveer, West Amsterdam. Here, living with his family among many other former compatriots from Indonesia, he struggled to organise his life and work, feeling unwelcome and stifled. How did the city of Amsterdam reveal itself to Geerlofs, Oomes and Robinson, and how does Amsterdam reveal itself to us via the gendered, cultural, socio-economic and racialised accounts of these life writers?

Panel III. (Vroeg)modern Amsterdam en sociale opvang [NL/ENG]

Nathan van Kleij en Mariëlle Kruithof

De stedelijke bedrijvigheid van het Sint-Pietersgasthuis: de gasthuisarchieven en het inclusieve beeld van sociaal Amsterdam's leven (ca. 1475-1530)

Geen stad in Holland ontwikkelde zich in de middeleeuwen zo snel als onze hoofdstad. Er is echter weinig onderzoek gedaan naar middeleeuws Amsterdam, laat staan dat we daarbij dicht tot persoonlijke verhalen komen. Dit komt onder andere doordat de meeste Amsterdamse middeleeuwse bronnen minder toegankelijk zijn. Middeleeuws Amsterdam was de kraamkamer van de latere wereldstad, waar onder meer haar rijkdom, ondernemerschap en verschillende vormen van geloofsbeleving wortel schoten. Tegelijkertijd kreeg de stad te maken met mensen die tussen wal en schip raakten, omdat ze migrant, arm, ziek of oud waren. De inwoners van Amsterdam trachtten een vorm te vinden om daarmee om te gaan. Een treffend voorbeeld daarvan is de opkomst van de gasthuizen in Amsterdam.

Middeleeuwse gasthuizen staan bekend vanwege ziekenzorg en hun functie als verzorgingshuis. Soms boden ze opvang aan daklozen en pelgrims. In die hoedanigheid waren de instellingen vaak sterk verbonden aan parochiale netwerken binnen steden. Dit gold echter niet voor de oudste Amsterdamse gasthuizen: het Oude Gasthuis (opgericht tussen 1350-71, later bekend als het Sint-Elisabethgasthuis) en het Sint-Pietersgasthuis (opgericht rond 1390). Een groot aantal stedelingen waren bij deze gasthuizen betrokken en droegen hun steentje bij, om vanuit een sterk gevoel van verbondenheid een vangnet te bieden voor zwakkeren en hulpbehoevenden. Aan de hand van recentelijk ontsloten gasthuisarchieven, met name memorialen lopend vanaf 1474, kunnen we aantonen dat met name het Sint-Pietersgasthuis kan worden gezien als een onderneming waarvan de bedrijvigheid zich door de gehele stad en zelfs tot daarbuiten strekte. De gasthuisarchieven bieden daarnaast een unieke kijk op dagelijks leven van middeleeuwse Amsterdammers in en rondom de gasthuizen. Bij gebrek aan echte Amsterdamse egodocumenten uit deze periode zijn de archieven bij uitstek geschikt om verhalen van vroege Amsterdammers van verschillende komaf te vertellen en de sociale netwerken van de laatmiddeleeuwse stad bloot te leggen.

Jessica den Oudsten, Tessa de Boer en Ramona Negrón

Beyond Shame and Stigma: Uncovering the Lives of Illegitimate Children and their Parents in Early Modern Amsterdam

Parenting children born out of wedlock in the early modern era came with a distinct set of legal and social issues. In this paper, we explore the wide variety of ways in which unwed mothers and fathers in early modern Amsterdam approached parenthood and what the different experiences of illegitimate children were.

Starting from the baseline assumption that having an illegitimate child in the premodern age was generally frowned upon, we aim to answer multiple questions. First, how did having an illegitimate child in Amsterdam influence the relationship between the mother and father in question? Secondly, how did mothers and fathers in the city attempt (to avoid to) build a relationship with their child throughout the various stages of life? Third, what were the experiences like of the children who were born out of wedlock in Amsterdam? By answering these questions, we will investigate the emotional impact of illegitimacy and illegitimate parenthood in the city on a microhistorical level.

We estimate that around ten percent of the children in premodern Amsterdam were born out of wedlock. In historiography, the lives of these early modern children and their parents have been overlooked. By using a gargantuan set of newly unearthed (through indexing and handwritten text recognition) notarial deeds from the eighteenth century as our main source, we get to the heart of the experience of illegitimate parenthood or being a child born out of wedlock. Through the analyses of witness testimonies, settlements, monetary claims and admissions to the city's orphanages, we reconstruct the lives of illegitimate children and their parents in early modern Amsterdam.

Ultimately, we will tell the stories of the parents and children who would preferably have remained legally and socially hidden.

Lieneke Poelman

Bertus van Lent (1894-1973) en de opvang in het Tehuis van freule Boddaert

Bertus van Lent (1894-1973), zoon van een arme kleermaker, werd een van de pionierende vliegeniers van het KNIL. Vlak na de oorlog stelde hij zijn armoedige jeugd in het Van Lennepkwartier, de vele verhuizingen, ruzies thuis over geld, het gebrek, de stigmatisering van arme kinderen en zijn schoolgaande jaren op schrift.

In de tweede helft van de negentiende eeuw groeide Amsterdam sterk en werden in hoog tempo verschillende wijken gebouwd om de toegestroomde arbeidersgezinnen te kunnen huisvesten. Bertus van Lent groeide op in zo'n nieuwe arbeiderswijk, het Van Lennepkwartier. In deze wijk opende in 1903 freule Boddaert, een goed opgeleide voormalig verpleegkundige, haar Tehuis voor Schoolgaande Kinderen. In een gewoon en onopvallend huis aan de Nicolaes Beetsstraat.

Haar idee was om in het tehuis voor deze kinderen een groot gezin of een maatschappij in het klein te formeren, waarbij zij streefde naar huiselijkheid en gezelligheid. Zij zag dat als een nieuw concept voor de opvang en opvoeding van kinderen waarvoor de ouders geen goede opvoeding kunnen verzorgen. Die opvoeding moest het kind versterken en inspireren.

Bertus behoorde tot een van de eerste kinderen die na school in dit tehuis werden opgevangen. Hij omschrijft het als een huis voor: 'kinderen die buiten schooluren op straat zwierven, waar men in den regel meer kwaads dan goeds kon leren. Een huis voor verwaarloosde kinderen, maar als het die naam gedragen had zou er nooit een kind zijn binnengegaan, omdat ook de armsten niet gaarne erkennen, dat hun kinderen verwaarloosd worden.'

Dit particuliere initiatief van de freule was in die tijd baanbrekend en heeft nog ruim 100 jaar nadien zelfstandig bestaan als opvoedmethode. Maar wat vond Bertus van zijn opvoeding in dit tehuis? We kijken aan de hand van zijn 'Levenslessen' hoe de opvang in het Tehuis van freule Boddaert van invloed is geweest op zijn verdere (school)carrière.

Panel IV. Diaries, daily lives and digital geographies [ENG]

Daan Jansen

Placing Man's Best Friend Back in the City: Exploring Human-Canine Society and Experiences in Eighteenth Century Amsterdam

Eighteenth-century drawings of Amsterdam street life depict a deeply intertwined multispecies city, with dogs and humans everywhere. Dogs went on walks with humans, but also played and fought with other dogs, seemingly free to go where they wished. The carefree image these drawings conjure are contrasted by the image textual sources create: political conflicts surrounding the city's attempts to control canines and social conflicts between people over dogs' behaviour and presence in the home and on the street. This paper draws on various sources, including published laws, notarial acts and lost and found advertisements in local newspapers, to chart the workings of Amsterdam's canine-human interspecies society on the street and in the household. It studies this society through the lens of the complex intermingling of emotional and material dependency and threat, viewing both species as needing one another in the urban context, but at various times posing danger or obstacles for the other. To do this, it uses geolocation data to determine where humans and dogs travelled, where dogs were and were not allowed to roam on the streets, and the complex history of dogs' freedom of movement in the city. It also discerns the deep emotional connections people had with their dogs and the various ways this affection was displayed. This paper forms an early step into the understudied world of daily life in urban interspecies society in the Early Modern Netherlands.

Michaël Green

Food and nutrition in Egodocuments of Amsterdam

Amsterdam in the eighteenth was still renowned for its international trade, even after the high point a century earlier. This meant that the city also enjoyed a stream of foreign goods, some of which were edible. To what extent this variety ended up on the tables of the middle class Amsterdamer is the subject of this proposed paper. Here, I will focus on several examples of egodocuments from the city of Amsterdam, written in the eighteenth century and analyse based on them the diet, if possible the daily diet, of its inhabitants. This will be done while assessing the egodocument as a source for such type of research with its strengths and limitations. Food consumption analysis is part of a larger picture of consumer culture of the city of Amsterdam, and as such will make an important case for writing the biography of the city, by providing an understanding not only of how people lived and what they thought, but also what they put on their table. One particular example is the almanac of Arent van der Meersch, possibly a Mennonite trader, who wrote filled it with his diet in the year 1744. Was the diet in the city indeed as Ken Albala described it "simple and straightforward"? Another one is the

householding book of the Wesselman family, where their daily purchases are listed. Both sources contain recipes and make important cases for studying the food patterns of the authors and their families.

Polly North

Under Siege: The Diary of Jane Hoyake

In 2017, a collection of 12 notebooks-cum-diaries arrived at the Great Diary Project archive. It came mysteriously, like an orphan left on a step. The books tell the story of a city, Amsterdam, and a woman, Jane Hoyake, under siege. The diaries begin when postal services between the Netherlands and the UK have already been halted by war. A peripatetic Jane is cut off from her loved ones and holed up in a city hotel. She writes of a city stripped of utilities and food and records her weight falling from 68 kilos to 44 kilos.

Urban geographies are found on physical and experiential planes. The first section of the paper will suggest that experiential urban geographies live on in a special type of object which I will, for the purposes of this paper, call a “psycho-archive”. Psycho-archives include acutely personal records of experience, such as diaries. We will explore how expressions of “self” and “place” are constituted by and constitute human geography and human history.

Led by the spirit of diaries and diarists, the middle section of the paper will highlight how an approach of “deliberate eclecticism” can bolster generative transdisciplinary study of personal manuscripts and the urban environment.

Using this approach, and Phillippe Lejeune’s idea of “genetic study”, the final section of the paper will be an analysis of Jane’s diaries and the psycho and physical geographies they represent. This section will show-case topics raised in the first, including what psycho-archives can teach us about remembering experiential and physical urban events. In short, this paper is an analysis of the feedback between self and place and the relationship of both to narrative, memory and history-production.

Janna Aerts

Life Writing and Amsterdam’s Urban History: A Case Study of Deep Mapping the Diaries and Letters of Toby Vos

In this paper, I will illustrate how the study of urban history can benefit significantly from the perspective of life writing studies: ego documents prove to be a valuable source when examining the city. Especially since recent decades have seen an increasing focus on not only the city itself, but also on its citizens: urban studies and urban history are paying more and more attention to how ordinary people ‘use’ the city and are affected by the city. This attention has also shifted to the personal level: there is more room for individual stories on how people experience the city they live in. For example, oral historians are no longer merely focusing on historical events and facts, but are making room for the individual experience by exploring the feelings, thoughts and subjective points of view of people retelling their past.

I will illustrate the benefits of this approach with the case study of Dutch illustrator and author Toby Vos (1918-2019), by ‘deep mapping’— a visual spatio-temporal method for representing and exploring the diversity of human narratives—her illustrated diaries and correspondence through digital tools such as GIS and Omeka S. Vos lived on different locations throughout Amsterdam and prominently features the city within her work. By mapping the ego documents from her private archive, I can offer a window into her individual experience of the city during the last decades. The inherent characteristics of ego

documents make them especially relevant for this kind of research: her diaries and letters are written from a first person perspective and offer an intimate, personal and subjective perspective of Toby’s thoughts and experiences. Additionally, the topics discussed often centre around themes of

(self-)reflection and self-expression. In sum, the ego documents offer a mediated expression of Toby's individual experience of the urban past.

Panel V. Misdaad, roddel & sleur door de eeuwen heen [NL]

Arianne Baggerman

Veranderend Amsterdam in egodocumenten 1750-2000

Amsterdammers hebben vanaf de zestiende eeuw honderden autobiografieën en andere egodocumenten nagelaten, sommige gepubliceerd, andere in manuscript bewaard in familiearchieven. Dagboeken zijn veel gebruikt door historici, maar geven alleen momentopnamen. Uit hun herinneringen kan daarnaast gereconstrueerd worden hoe Amsterdammers hun stad zagen veranderen en hoe zij daarop reageerden. Oog voor hun veranderende omgeving hadden schrijvers pas vanaf het begin van de negentiende eeuw, toen de moderne tijd zichtbaar werd in de vorm van treinen en trams, de bouw van fabrieken, de komst van stoomboten in de haven en later de fiets, de auto en het vliegtuig. In de twintigste eeuw werd de kloof tussen heden en verleden, die ze moesten overbruggen steeds groter. Autobiografen gingen terug naar hun jeugd in een poging hun lezers duidelijk te maken hoe sterk de stad veranderd was. Sommige auteurs ondernamen een sentimental journey naar hun geboortehuis of hun kleuterschool, niet zelden om te constateren dat die inmiddels afgebroken waren. Op basis van tientallen egodocumenten wordt geschetst hoe de auteurs al schrijvend werden geconfronteerd met de consequenties van de modernisering, soms nostalgisch, soms verbitterd terugblikkend op een stad die voor velen voortdurend onherkenbaar veranderde.

Rudolf Dekker

Amsterdamse misdadigers vertellen over hun leven, van Sjako tot Pistolen Paul

Verhalen over misdadigers vinden in Nederland al eeuwenlang een groot lezerspubliek. Eerst waren dat blauwboekjes, goedkope pamfletten met een blauw kaftje over 'vreselijke moorden'. Een inventarisatie van egodocumenten van veroordeelde misdadigers bracht aan het licht dat het merendeel van degenen die van zich lieten horen zijn nagelaten door Amsterdammers. Dat is al zo vanaf een van de inbreker Jaco in de achttiende eeuw tot en met Pistolen Paul in de twintigste eeuw. Daarbij moet wel worden aangetekend dat velen zijn veroordeeld van feiten die we nu niet meer crimineel noemen, zoals majesteitschennis en dienstweigering. In de verzamelde egodocumenten vinden we verhalen over opgroeien in armoede, over kleine en grote misdrijven, over het verhoren, over de maanden en jaren doorgebracht in huizen van bewaring, zoals die op het Kleine Hartmanplantoen en de gevangenis, zoals die aan de Havenstraat. Sommigen zetten hun levensverhaal zelf op papier, andere hadden een predikant of, later, een journalist als ghostwriter. Sommige uitgaven waren in eigen beheer uitgegeven boekjes, andere zijn door bekende uitgevers geproduceerde bestsellers. Duidelijk wordt dat de hoofdpersonen heel geleidelijk vanaf de achttiende eeuw een eigen stem krijgen. Pas in de twintigste eeuw gingen misdadigers zelfbewust schrijven over hun leven en hun gevangentijd. Vanaf de jaren 1960 werden sommige auteurs zelfs populaire celebrities. De vraag wordt gesteld of er typisch Amsterdamse aspecten te vinden zijn. Deze 'criminele autobiografieën' worden geplaatst binnen een breder kader van moord- en misdaadliederen (vaak verschenen bij drukkerijen in de Jordaan) en na 1900 de detective roman en het true crime genre. Ook aandacht krijgen schrijvende politiemensen, zoals de populaire boeken van de Amsterdamse commissaris Voordewind. Tenslotte komen ook enkele Amsterdamse criminologen aan het woord die hun licht over het onderwerp lieten schijnen.

Dennis Bos

Manke Bram en De Amsterdamsche Lantaarn

Op 17 september 1897 verscheen het eerste nummer van een nieuw weekblad 'voor het volk': *De Amsterdamsche Lantaarn*. Redacteur was Abraham Cornelisse die opereerde vanaf het adres Nieuwe Nieuwstraat 18. Met een beetje goede wil kan dat adres worden gezien als behorend tot de Amsterdamse 'Fleet Street' langs de Nieuwezijds Voorburgwal, maar het stond toen vooral bekend als volksbierhuis, logement en vergaderlokaal van jeugdige radicalen op de linkervleugel van de socialistische arbeidersbeweging. Uit deze kring van vaste bezoekers rekruteerde redacteur Cornelisse zijn 'personeel' dat vooral tot taak kreeg losse nummers van *De Amsterdamsche Lantaarn* op straat aan de man te brengen. Het wekelijks menu van seksuele schandalen uit de betere kringen en provocaties van politie en gemeentelijke autoriteiten vond gretig aftrek bij de gaande en komende man langs Dam- en Kalverstraat. Het blad gold in hoge mate als onfatsoenlijk: de schandaalcolportage (liefst voor de deur van het slachtoffer van die week) leidde tot tientallen arrestaties en rechtszaken, discussies in de gemeenteraad en een belangrijke aanscherping van de APV. Een tijdlang belichaamde het blad in de ogen van stadbestuur en nette Amsterdammers, in de landelijke, provinciale en zelfs in de koloniale pers als symbool voor het roerige en onfatsoenlijke imago van 'Groot Mookum'.

'Manke Bram' Cornelisse was 23 toen hij zijn blad begon en sommige van zijn medewerkers waren zelfs nog jonger. Enkele oudere medewerkers hadden een decennium eerder naam gemaakt als straatvechters in de socialistische beweging rondom Domela Nieuwenhuis. *De Amsterdamsche Lantaarn* was tegelijkertijd een sensatiebelust roddelblad en spreekbuis van een populair verwoord radicaal socialisme met sterk anarchistische inslag. Tegelijkertijd was het blad is echter nog iets anders. Van meet af aan stonden de kolommen open voor bijdragen van de straatverkopers en de lezers, waarvan sommigen zich ontwikkelden tot commentatoren van de sociale, culturele en politieke ontwikkelingen in hun stad. Dat maakt de bewaard gebleven nummers van *De Amsterdamsche Lantaarn* tot een unieke vindplaats van egodocumenten uit de Amsterdamse onderklasse ten tijde van de 'Tweede Gouden Eeuw'. Deze verzameling egodocumenten beschrijven het Amsterdam rond 1900 vanuit een zeldzaam perspectief. De auteurs huizen in de Duivelshoek, de Zwarte Handsteeg of in de sloppen van de Jordaan en schrijven, uit eigen ervaring over zaken als drankmisbruik, criminaliteit, prostitutie en (homo)seksualiteit, over hun ervaringen in politiecel en gevangenis en over hun visie op de moderniserende stad, de stedelijke elite en de arbeidersbevolking. De digitalisering van bevolkingsregister, burgerlijke stand, vonnissen van de arrondissementsrechtbank en de pers maakt het mogelijk de biografische achtergronden van de auteurs van deze egodocumenten in detail te reconstrueren.

Laura van Hasselt

Amsterdam Seen from the Water: The diaries of Skipper Adrianus Doorneveld 1944-2002

The Dutch Diary Archive in Amsterdam holds many treasures, one of which is particularly interesting with regards to this conference. Skipper Adrianus Doorneveld (1924-2002) systematically kept a diary for nearly sixty years, never missing a day. Most of these years he lived in the harbour of Amsterdam, on his own ship. Doorneveld's diary consists of thirty neatly kept journals, which have never been examined since his son donated them to the NDA after his father's death. The first journal starts in January 1944, during World War II. The last one ends in 2002, shortly before his death.

These thirty diaries by one skipper are relevant to the Amsterdam Diaries Project in several respects. Firstly because of the extraordinary time span. Through this diary, we get a rare personal perspective on daily life in Amsterdam over a period of more than half a century. Secondly, the journals offer us the perspective of someone from an underrepresented group in the city's historiography: skippers and dockers. Despite the historic importance of the Amsterdam harbour, egodocuments such as these are rare. Moreover, the diary also gives information on the daily life of

a skipper's wife. Even though Bep Doorneveld-Hoorn has not left us a diary herself, she is a recurring figure in 29 of these thirty notebooks.

Finally, closely connected to the previous point: the diaries of Adrianus Doorneveld offer us an unusual perspective on Amsterdam as a dwelling place in a literal sense, namely a view from the water. Doorneveld lived most of his life on his own river barge (*Op hoop van welvaart*). Thus work and living quarters were one and the same location for him, except for the fact that this location was constantly moving. How did this affect the way that he (and his wife) experienced the city, over a period of more than half a century?

Panel VI. Writing the Self [ENG]

Ceren Gülbudak

Urban Inclusion/Exclusion, Storytelling and Emotions

"You're from Turkey? Right?" The vendor at the Albert Cuyp market asked me as I looked at the tourist magnets of Amsterdam at his stall. "Yes," I replied, "but how did you know?" He laughed, "I'm a big fan of Turkish soap operas and I have a lot of Turkish friends". He was a migrant from Iran, we had a chance to talk a bit and his last words were "Amsterdam is a great city" and the emotion attached to his words said that the city was now his home.

Almost 350 years ago, Baruch Spinoza was excommunicated by the Jewish community and left the city of his birth. After the rise of the Nazis in Germany, Anne Frank and her family moved to Amsterdam in search of a safer place to live. Following the Iranian Revolution of 1979, Sahand Sahebdivani's family sought refuge in the Netherlands, and the storytelling nights that began in their small living room later became a home for transnational stories, *Mezrab*. My paper portrays the inclusivity/exclusivity of the urban landscape of Amsterdam as I walk the streets with the spirit of Spinoza, as I visit the Anne Frank House with her diaries from my childhood, as I listen to the transnational stories at *Mezrab* nights as a young woman searching for her own story, and as a young scholar researching the social connectivity aspect of urban street markets. Thus, this paper brings together the Anne Frank House, *Mezrab* and the urban markets of Amsterdam within a framework of urban inclusion/exclusion, storytelling, and emotions. My aim is to connect the people and places with the stories of coming, staying, and leaving in relation to the city, interwoven with my own experiences of Amsterdam.

Pip Weytingh

The Many Lives of an Amsterdam Bicycle

A work of creative writing that explores Amsterdam, her inhabitants, and the changes they have been through since the eighties written exclusively from an inanimate object's perspective. Drawing from actual life experiences, the text follows a bike's point of view, from the moment they are made and sold to a young musician living on the Frank Hallstraat in the late eighties up to now. From there, the text will chronicle the bike's changing owners, from students, delivery couriers, to bicycle thieves, and, through them and their journey together, moving from place to place in Amsterdam, it will explore how the cityscape changes around them.

Ultimately, the text is built around one of the objects that has been a constant factor in both Amsterdam and the Amsterdammer's life, namely their bike, and, through it, means to create a unique narrative exploring and connecting Amsterdam and the Amsterdammer. From the Jordaan to the Bijlmer, from the 1980s to 2023, from someone's father to someone's daughter, using a fictionalised *Batavus Omafiets'* observation of these snippets of life within the city, this piece of creative writing aims to record Amsterdam and some of her many narratives as brought together by one simple yet tenacious bicycle.

Gillis Kersting

The Last of the 'Noble Savages' in Noord: A Self-Narrative about Exclusion by my Birth City

As a member of a family which has been based in Amsterdam for over six generations, I am a first-hand witness of the city's rapid dynamic changes. In the second part of my childhood, I moved to Amsterdam Noord. The ugly, isolated, unwanted and heavily avoided part of the city. I was considered an unwanted element by the rest of the city, because I lived in *Noord*. The city folk, more specifically gentrifiers, who have hitherto looked down upon *Noord*, have nowadays embraced its culture. Remarkably, this cultural appreciation of *Noord* doesn't stand in the way of the ongoing gentrification that pushes the 'noble savages' of *Noord* steadily out of their habitat. In my presentation I will set out how the transformation of Amsterdam into a commercial enterprise and the imminent disappearance of *Noord* will likely further push me away from my cultural background.

Because *Noord's* noble savages hardly entertain a written culture, that what perhaps better serves as a testimony for the typical *Noord*-mentality is the pavement of *Tuindorp Oostzaan*. In the 1960's, almost all the streets of this neighbourhood in *Noord* were put together by paver 'Ome Piet Sijmons' and his men. They dedicated themselves (outside working hours) to repairing the streets of the poor residents of *Tuindorp Oostzaan*. All in return for a cup of tea.

Next to examples of magazines of my former football club *De Meteor*, I will use images of photographer and filmmaker Barbara den Uyl to present the audience with an idea of what *Noord*-culture looks like. These pictures will be showcased next to a toposheet that highlights the rural characteristics of *Noord*. In contrast, images of modern *Noord* display what the future probably will look like.

Panel VII. Biografische perspectieven op de 20^e eeuw [NL]

Ab Flipse

De blik van de bioloog: Jan Lever (1922-2010) als Amsterdamse wandelaar

Toen Jan Lever in 1950 werd benoemd aan de VU, verhuisde hij naar Amsterdam-zuid, waar hij de rest van zijn leven zou blijven wonen, eerst aan het Stadionplein, later aan de Albrecht Dürerstraat. Aan de VU was Lever hoogleraar zoölogie, en hij werd de belangrijkste grondlegger van de nieuwe subfaculteit biologie aan deze universiteit. Aanvankelijk opereerde hij vanuit een laboratorium aan de Rapenburgerstraat (inmiddels gesloopt), vanaf 1965 in de nieuwbouw op de VU-campus in Buitenveldert, waar hij dagelijks vanaf thuis heen wandelde. Hij kreeg landelijke (en ook internationale) bekendheid door zijn destijds (in gereformeerde kring) vernieuwende ideeën over de verenigbaarheid van schepping en evolutie, zoals uitgewerkt in zijn boek *Creatie en evolutie* (1956), waarover hij veel lezingen verzorgde. Maar hij was daarnaast vooral ook geworteld in Amsterdam: als buurtbewoner, kerklid, wandelaar. Hij zette zich in voor het Beatrixpark, en andere groen in de stad. Jan Lever had een scherpe blik voor wat om hem heen gebeurde. Hij observeerde, reflecteerde, legde verbanden, en schreef erover. Na zijn emeritaat maakte hij vele wandelingen met zijn honden door de stad, en verdiepte zich in de stadsnatuur die hij tegenkwam, met name de vele bomen in Zuid. Dit leidde onder meer tot een reeks publicaties over bomen, die hij bundelde in de *Bomengids Amsterdam-zuid* (2002). Hij sprak erover in lezingen en verzorgde rondleidingen door de buurt. Op basis van publicaties, archief en *oral history*, analyseer ik in dit paper Jan Levers blik op de stad, en laat zien hoe hij ook anderen op een nieuwe manier naar de stad liet kijken.

Alexandra Nagel

Philip Meerloo: handlezer in Amsterdam

Van eind 1936 tot november 1942 was Philip L. Meerloo (Zandvoort, 1908 – Kamp Amersfoort, 1942) professioneel handlezer in Amsterdam. Van circa 1.300 van de paar duizend mensen die hem consulteerden zijn handafdrukken bewaard. Uit deze archiefstukken, in combinatie met brieven van

en aan Meerloo, zijn aantekeningen voor zijn boek-in-wording over handlezen, en verhalen van zijn kinderen kan ten eerste een unieke en levendige handleeskundige praktijk in een grote stad worden gereconstrueerd. Meerloo afficheerde zich als 'chiroloog', oftewel, 'wetenschappelijk' handlezer. Vanwege de serieuze wijze waarop hij handen analyseerde en de trefzekerheid waarmee hij cliënten inzicht over henzelf verschaftte, was hij een categorie op zich. De enige andere handlezer in Nederland die in dezelfde periode een vergelijkbaar grote schare cliënten trok, was de Duitser Julius Spier (1887–1942).

Ten tweede bieden de documenten een beeld van Meerloo's clientèle—een bont netwerk van mannen en vrouwen van uiteenlopende leeftijden die veelal in Amsterdam woonden: artiesten, musici, (tand)artsen, verpleegsters, onderwijzeressen, huisvrouwen, dienstbodes, naaisters, bankmedewerkers, ondernemers, schrijvers, hoogleraren, mensen van adel, gevluchte Joden, nazi's, NSB-ers, (toekomstige) verzetsstrijders en enkele criminelen. Zij waren eind jaren '30, begin '40 simpelweg nieuwsgierig naar wat Meerloo hun te vertellen had én waren vaak op zoek naar een persoonlijk houvast in onzekere tijden.

Van een deel van hen zijn egodocumenten bewaard, anderen zijn daarentegen volledig onder de radar gebleven. Dankzij het archief van Meerloo krijgen ook zulke Amsterdammers een zeker gezicht.

Mijn paper richt zich op de volgende vragen: Wat betekende Amsterdam voor Meerloo en vice versa, wat betekende Meerloo's praktijk voor Amsterdam? Meerloo droeg bij aan de zelfconstructie van zijn cliënten, maar droeg zijn praktijk ook bij aan de zelfconstructie van de stad? Was er in Amsterdam sprake van een 'handlezende' subcultuur?

Nele Beyens

Amsterdam als palet aan mogelijkheden. De coming of age van Els Borst-Eilers

Els Eilers – die later bekendheid verwierf als minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en onder de naam Els Borst door het leven ging – werd op 22 maart 1932 geboren in Amsterdam. Deze stad zou zij pas ruim dertig jaar later inruilen voor Utrecht (en later Bilthoven).

In deze bijdrage wil ik laten zien welke rol Amsterdam als stad, maar ook als thuisbasis van allerlei educatieve en culturele instellingen, gespeeld heeft in de 'coming of age' van deze vrouw. Amsterdam was voor Borst als vanzelfsprekend haar thuisbasis en ook op latere leeftijd voelde zij zich er nog sterk mee verbonden. Deze verbintenis lijkt (met uitzondering van de oorlogsjaren) overwegend een heel positieve invulling te hebben gekend: Amsterdam was voor haar vooral de stad die haar kansen geboden heeft in het leven. Het was dankzij de nabijheid van een school als het Barlaeus Gymnasium dat zij als kind uit de lagere middenklasse (Rivierenbuurt) toegang kreeg tot de intellectuele (artsen)gezinnen, tot een universitaire opleiding, het studentencorps, het concertgebouw, etc.

Een dagboek hield de jonge Els Eilers (jammer genoeg) niet bij, maar er is wel een behoorlijk aantal brieven bewaard gebleven uit de jaren veertig en vijftig van haar aan familieleden op het platteland (Anna Paulona polder) en het is vaak juist in de reflectie op de situatie op de boerderij dat de betekenis van de stad (al dan niet verdoken) naar voren komt. Op basis van deze egodocumenten zal ik onderzoeken op welke manier de jonge Els Eilers haar zelfbeeld als 'stadskind' vorm gaf en wat voor betekenis zij daarbij toedichtte aan Amsterdam als stad, als haar vanzelfsprekende thuis en als locatie van opportuniteiten.

Rudi Wester

Jef Last (1898-1972): Een kosmopolitisch schrijver in de smeltkroes Amsterdam

Jef Last (1898 - 1972)) was een sociaal-bewogen dichter, schrijver en vertaler met ruim honderd boeken op zijn naam. In zijn romans en gedichten protesteerde hij zó heftig tegen kolonialisme, racisme en fascisme, dat hij tijdens het interbellum een van de meest gelezen schrijvers was. Altijd volgde hij zijn oprechte gevoel voor rechtvaardigheid en zette zich, als socialist en eventjes als communist, in voor de onderdrukten der aarde, voor de minder bedeelden in de maatschappij. De wereld was zijn werkterrein. Zo vocht hij in de Spaanse Burgeroorlog, probeerde het taboe op

homoseksualiteit te slechten, en was een dapper verzetsman tijdens WO II. Hoogbegaafd – hij sprak dertien talen, waaronder Chinees en Japans-, en complex. Een geboren dwarsligger.

Mijn onderzoeksvraag zal dan ook zijn: wat betekende Amsterdam voor de kosmopoliet Jef Last?

Ofwel, als thema: ‘Een schrijversleven in de smeltkroes Amsterdam vóór 1946’.

Uit zijn memoires: “ Wanneer ik niet bij ieder spoorwegabonnement dat ik ontvang, bij iedere boete die ik moet betalen (...) aan de feiten word herinnerd: Jef Last, geboren 2-5-1898 te Den Haag, zou ik zonder blikken of blozen beweren: ik ben een geboren Amsterdammer”. In het kort: als zeventienjarige vond Jef Last het zijn ‘sociale plicht’ om in Ons Huis in de Rozenstraat Jordaanboefjes te helpen. Met zijn vrouw Ida, oprichter van kindercircus Elleboog, en zijn drie dochters woonde hij in de ‘socialistische snelkookpannen’ de Jordaan, de Pijp en de Staatsliedenbuurt, waar ze tijdens de Grote Depressie soms voor 50 cent minder huur moesten verhuizen. Begin jaren dertig ving hij Anton de Kom op om hem te helpen bij het schrijven van *Wij slaven van Suriname*. Hij dook in WO II onder op o.a. de Prinsengracht 479, met Louis Lehmann en Bertus Aafjes. Om de bevrijding te vieren produceerde hij samen met de Chinese gemeenschap het spektakelstuk *De Draak ontwaakt* in de Stadsschouwburg.

Mijn methode is: zijn (onuitgegeven) memoires door te pluizen op zijn activiteiten in Amsterdam tot 1946, en er een invoelend verhaal van te maken.

Panel VIII. Migration II – Migratie vanuit en naar Amsterdam [NL]

Jenny Reynaerts

De omzwervingen van de zusjes Kwak

In het voorjaar van 2024 zal mijn historische biografie over de Amsterdamse zusjes Anna, Geesje, Niesje en Aafje Kwak worden gepubliceerd, van wie er twee bekend zijn door Breitners schilderijen van een meisje in Japanse kimono. De zusjes Kwak behoorden tot een Zaans schippersgezin, dat in 1878 naar Amsterdam verhuisde en zich na enige omzwervingen in de toen net gebouwde Dapperbuurt vestigde. Omdat Geesje en Anna poseerden voor de schilderijen, kennen we hun gezichten – Geesje werd zelfs het bekendste schildersmodel uit de Nederlandse kunstgeschiedenis. Maar tegelijkertijd maakten ze deel uit van het onzichtbare leger van werksters, dienstmeiden en modellen in laat negentiende-eeuws Amsterdam.

Om die reden kon hun geschiedenis niet worden achterhaald met de gebruikelijke bronnen. Zoals zovelen hebben zij door hun komaf en laaggeletterdheid nauwelijks iets nagelaten in de archieven. Maar er is wel veel beeld, niet alleen tekeningen, foto's en schilderijen gemaakt door Breitner, maar ook foto's uit familiecollecties en van de plekken waar de zusjes naar toe emigreerden. Want na die eerste ‘emigratie’ naar Amsterdam, vertrokken Geesje en Niesje en later Aafje naar Pretoria, waar de Tweede Boerenoorlog in 1899 uitbrak, en emigreerde Anna in 1907 naar het door de grote aardbeving verwoeste San Francisco. Dat betekent dat de zusjes Kwak wereldschokkende gebeurtenissen van dichtbij hebben ervaren. Hun levens bieden inzicht in hoe ‘eenvoudige mensen’ hiermee omgingen.

In mijn lezing zou ik graag willen ingaan op de mogelijkheden die ik heb gebruikt om dit verhaal te vertellen. Close reading van beeldmateriaal was heel belangrijk, maar ook oral history via de familie, plekken van herinnering, zoals het huis van Breitner, archiefstukken, een klein aantal egodocumenten en vergelijkend biografisch onderzoek. Ik zal ook de lacunes in het verhaal benoemen, juist omdat deze zo significant zijn voor het onderzoek naar ‘gewone individuen’.

Cynthia Abrahams

De eerste generatie Surinaamse Amsterdammers en de Evangelische Broedergemeente

In het kader van het Amsterdam Diaries project waarbij inclusie voorop staat, ging ik op zoek naar dagboeken van Surinamers en al gauw bleek dat die moeilijk te vinden waren. Waarschijnlijk komt dit mede doordat de orale traditie in de Surinaamse samenleving een belangrijke rol speelt. Om ook

deze groep Amsterdammers bij dit project te betrekken was ik dus aangewezen op het afnemen van interviews. Ik kwam op het idee om de eerste generatie Surinaamse Amsterdammers te benaderen van wie een enkeling al in de jaren '50 in Nederland aankwam. De oudste door mij geïnterviewde persoon is een mevrouw van 108 jaar. Ze woont nog zelfstandig in de Rivierenbuurt samen met haar twee katten, weet geanimeerd te vertellen en heeft nog veel feitenkennis.

De eerste geïnterviewden waren lid van de Evangelische Broedergemeente (EBG), een denominatie die sinds 1735 in Suriname actief is. Dit deed mij ertoe besluiten contact op te nemen met het kerkgenootschap waarvan de gemeenteleden ook Hernnhutters worden genoemd. De missie van de EBG-zendingen in Suriname was om de slaafgemaakten tot het christendom te bekeren. Voor het geven van onderwijs was er geen toestemming omdat slaafgemaakten niet mochten leren lezen en schrijven. Na de afschaffing van de slavernij (1863) behoorden de Hernnhutters tot de eersten die de vrijgemaakten onderwijs gaven. De EBG heeft in Amsterdam-Zuidoost een door het Ministerie van Onderwijs erkende basisschool (Crescendo).

Als aandeelhouder in de 'Geoctroyeerde Sociëteit van Suriname' is Amsterdam mede-eigenaar geweest van de kolonie Suriname. De geschiedenis van Amsterdam is daardoor nauw verbonden met die van de Surinamers.

De thema's waar ik in mijn interviews op focus zijn: aankomst, interculturele ontmoetingen, gevoel van thuis zijn en carrière. De bronnen die worden gebruikt zijn audio- en videofragmenten van interviews en foto's. Wat de methodologie betreft hoop ik de bovengenoemde thema's te kunnen toelichten met behulp van deze fragmenten en zo de verbinding te maken met Amsterdam en haar geschiedenis.

Femke Knoop

De memoires van René Kahn en het succes van Hirsch & Cie Amsterdam

Aan het einde van 1966 zette directeur René Kahn zijn herinneringen aan de geschiedenis van modehuis Hirsch & Cie Amsterdam op papier. In zijn memoires vereenzelvigd Kahn zijn familiegeschiedenis met die van het chique modehuis, dat in 1882 werd opgericht door zijn vader Sylvain Kahn en oom Sally Berg. Voor het eerst konden Nederlandse vrouwen haute couture aanschaffen in de eigen hoofdstad. Het modehuis profiteerde van de ontwikkeling van de omgeving rond het Leidseplein en groeide daardoor snel. Op haar beurt ontleende de familie Kahn-Berg status en rijkdom aan het succes van Hirsch, dat haar in staat stelde luxueuze villa's te laten bouwen aan de rand van het Vondelpark.

Opvallend is dat er in de memoires nauwelijks ruimte is voor negatieve episodes in de geschiedenis van Hirsch. Ondanks de joodse achtergrond van het modehuis, rept Kahn nauwelijks over antisemitisme en ook de economische crisis uit de jaren dertig krijgt weinig aandacht. Weliswaar wijdt hij enige pagina's aan de gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog, maar hij beperkt zich daarbij tot feiten, die hij schijnbaar emotioneel op papier zet.

De memoires van René Kahn zijn vooral het succesverhaal van een migrantenfamilie met wortels in Frankrijk en Duitsland, die de ambitie had om een kosmopolitisch modehuis in Amsterdam op te richten en daar ook in slaagde. René Kahn beperkt zich echter niet tot het Hirschgebouw op het Leidseplein. Hij noemt talloze medewerkers en modehuizen in binnen- en buitenland die op enigerlei wijze gelieerd waren aan Hirsch. Zo geven zijn memoires ook een beeld van een wijdvertakt (familie)netwerk in zowel de nationale als internationale kledingindustrie, met Amsterdam als belangrijke basis.

Panel IX. Amsterdammers over Amsterdammers (NL, 10 minuten per spreker)

Jantine Bloemhof

Eelmer Mooij (1767-1812)

Eelmer Mooij, zoon van de Callantsoogse commandeur Maarten Mooij, maakte in de jaren 1785-1792 met zijn vader op de walvisvaarder Frankendaal zeven zeereizen naar Groenland, de laatste vijf als stuurman. In zijn zeven scheepsjournals maakte hij van elke gevangen walvis een schets.

Mogelijk werkte hij in de jaren 1793-1794 op zijn vaders boerderij; veel commandeurs hadden een boerenbedrijf.

In 1794 trouwde Eelmer met Antje Vos met wie hij in 1797 een zoon kreeg. Antje overleed in juni dat jaar, de één maand oude Maarten kort daarna. Na dit persoonlijke drama vestigde Eelmer zich, waarschijnlijk economisch gemotiveerd, in Amsterdam. De walvisvaart was al jaren een aflopende zaak en in het kleine Callantsoog zal hij geen perspectief gezien hebben. Mooij zal niet onbekend geweest zijn met Amsterdam waar de Frankendaal 's winters opgelegd lag, waarschijnlijk in het Westerdok bij de Zandhoek op het Realeneiland. Hij huurde vlakbij woonruimte en trouwde begin 1798 pro Deo met buurtgenote Marretje Glas. Eind dat jaar is hun dochter Aagje geboren.

In een schrijfboekje dat geschikt was om op zak te hebben, maakte Mooij notities over zijn werkzaamheden, onderbroken door een enkele persoonlijke aantekening. Hieruit blijkt dat hij een kommenijs (kruidenierswinkel) had. Hij leverde zijn kruidenierswaren aan buurtbewoners, familie en zijn vader die als commandeur de Frankendaal bevoorraadde. In het schrijfboekje staan legio bestellingen van alledaagse artikelen. Naast zijn kruidenierswinkel had Mooij ook ander werk, zo zeilde hij als kaagschipper op en neer naar Leiden en werkte hij als losarbeider in en aan het water. Waarschijnlijk wist hij financieel gezien het hoofd boven water te houden, maar een vetpot was het denkkelijk niet in huize Mooij. In 1812 was Eelmer Mooij 'marin' bij zijn jongere broer Teunis; schip en bestemming zijn onbekend. Hij overleed tijdens deze reis in Caen.

Angelo Schenkers

Voor altijd op de vlucht: Een Amsterdams familie verhaal

Achtergrond: Een achterkleinzoon deed 5 jaar onderzoek naar het migratieverhaal van zijn Friese overgrootouders Mari en Uke die eind 19e eeuw vanuit Leeuwarden naar Amsterdam kwamen voor een beter bestaan. De belangrijkste onderzoeksvragen: hoe zag hun aankomst eruit? Waarom werd er gezwegen over het gezin? Kregen zij inderdaad 18 kinderen? En wat is er waar van een vlucht naar Duitsland vanwege de kindbescherming?

Methode: Onderzoek in stadsarchieven, in online databases, het afnemen van interviews en het lezen van (relevante) literatuur.

Resultaten: Een huiveringwekkend beeld van de eerste helft van de 20e eeuw in Amsterdam.

Drankmisbruik, uithuiszettingen, prostitutie en een moordaanslag zijn dieptepunten uit het leven van Mari en Uke. De kindbescherming greep in en enkele kinderen werden opgesloten in kloosters elders in het land. Volgende generaties kregen het beter, hun zoon Jan werd automatiekhouder in de Nieuwe Nieuwstraat en kleinzoon Cor Jaring werd een beroemde fotograaf.

Conclusie: Ondanks alles bleek er sprake van een familieband en een sterke binding met de stad Amsterdam, die zij met dertig verhuizingen van haver tot gort kenden. Amsterdam, die fijne, die verschrikkelijke stad werd hun thuis.

Cornelia Doornekamp

De 'Megamozaïeken' van Fabrice Hünd (1961-2021)

Het vijfde "Megamozaïek", dat Fabrice Hünd (1961 – 2021) in 2013 in Amsterdam voltooide was de aanleiding om een boek over zijn werk samen te stellen. Het uitgangspunt was om de vijf Megamozaïeken te belichten als substantiële en blijvende verfraaiing van de stad Amsterdam en deze te relateren aan de schilder- en tekenkunst, zoals Fabrice die 45 jaar gepassioneerd en volhardend beoefend heeft.

Het kernonderwerp van het boek is gaandeweg verschoven van de inmiddels zeven Megamozaïeken naar het schetsen van een beeld van de artistieke ontwikkeling van de kleurrijke kunstenaar Fabrice in dynamische wisselwerking met het steeds veranderende culturele en sociale landschap van zijn even kleurrijke en geliefde geboortestad Amsterdam. De inhoud van het boek zal uitgangspunt zijn voor de presentatie.

Bij al zijn activiteiten stond de teken- en schilderkunst voor Fabrice centraal vanuit de visie, die hij in zijn opleiding aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten meekreeg.

Hij is altijd zijn eigen koers blijven varen. Toen hij begon met het beoefenen van de mozaïek-techniek noemde hij deze "schilderen met scherven".

Naast bevlogen kunstenaar was Fabrice een zeer sociaal begaan mens. Hij zette zijn energie in voor goede doelen en activiteiten tot behoud van karakteristieke plekken in Amsterdam.

Fabrice gebruikte zijn werk aan wandschilderingen en later aan de Megamozaïeken niet alleen ter verfraaiing van de stad, maar ook om contact te leggen met mensen en tussen mensen onderling in zijn omgeving. In zijn levenshouding was hij inclusief en divers.

In de presentatie zullen een keuze aan wandschilderingen uit het verleden en de Megamozaïeken, die heden te zien zijn in de openbare ruimte van Amsterdam belicht worden, in combinatie met een beschrijving van de ontstaansgeschiedenis en een selectie van autonoom schilder-en tekenwerk van Fabrice.

Aaldrik Zaaiman

Persoonlijk levensverhaal

Aaldrik Zaaiman (1947) is geboren en getogen in de Rivierenbuurt. Hij woonde er met zijn ouders en jongere zus in een portiekwoning met 8 woningen in de Oude IJselstraat. Het was een woning zonder douche en met drie kleine koude slaapkamers op het noorden. Onze fietsen werden op de verdieping gestald in een doorgang tussen trapopgang en voorgevel. Deze doorgang had je ook nodig om het boodschappenmandje naar beneden te laten, overigens het meest gebruikt voor de weekbetaling van verzekeringen en de huur.

De huisvuillemmer stond op het balkon en moest twee keer per week door het huis, de trappen af naar de stoep. Vooral in de winter een zwaar karwei met alle asresten. Vanaf mijn 8ste jaar werd ik sterk genoeg geacht om deze activiteit op mij te nemen.

Naast de huisbaas en verzekeringsman kwamen ook de melkman, groenteman en schillenboer langs de deur, voor de slager en bakker moest je naar de winkel. Vooral bij de bakker was het zaterdags na schooltijd vreselijk druk, een wachttijd van een kwartier was normaal waarbij de grote mensen je graag over het hoofd zagen. De Sparkruidenier was een oase van rust met een oudere vrouw die je hielp met boodschappen inpakken en waar je door de week makkelijk wat bijhaalde dat werd opgeschreven.

Vanaf juni vertrokken we voor een paar maanden naar de volkstuin, gelegen ter hoogte van de huidige Drentestraat, waar we de zomers doorbrachten. Hier hadden we een houten huisje op enkele meters van een moddersloot en voor het huis een diepe tuin met een grasveld, planten en een perenboom. Aan de zijkant een zandbak en over een afzetting de onbewaakte bessenstruiken van de burens. Naast het tuincomplex was een groenteboerderij waar we de radijsjes uit de koude bak mochten pakken. Naar school ging ik nu op de step.

Lucas Meursing

De gebroeders Meursing, Groninger scheepsbouwers in Nieuwendam en Amsterdam

Drie broers van 16, 15 en 12 jaar oud werden in 1837 door hun vader van Hoogezand naar Nieuwendam gebracht, waar hij een oude vervallen scheepswerf voor hen had gekocht. "Des morgens om 6 uur ontwakende zagen wij voor ons op het Y de groote beroemde stad Amsterdam." Na moeilijke jaren als nieuwkomers in Nieuwendam en Amsterdam wisten de gebroeders Meursing een bloeiende werf op te bouwen. De jongste broer keerde op verzoek van zijn vader na 10 jaar terug naar Hoogezand. Wicher en Aalrik pakten het, na het aan drankmisbruik overlijden van hun

vader in 1847, groter aan en kochten twee werven in Amsterdam. Op de drie werven bouwden zij, mede door eigen innovaties, tot ver in de 19e eeuw met groot succes zeilschepen voor de grote vaart die nog lang konden concurreren met de opkomende stoomvaart. Tegen de eeuwwisseling werden, door een van hun zoons, op werf de Nachtegaal ook stoomschepen en machines gebouwd, waaronder de stoomijsbreker Christiaan Brunings.

De oudste broer, Wicher Hooite, noteerde op latere leeftijd een kroniek van zijn leven achter in zijn Grootboek. Deze en andere aantekeningen en brieven geven een persoonlijk beeld hoe de broers aankwamen in Nieuwendam, hoe zij woonden en werkten in Amsterdam, met wisselend succes samenwerking aangingen met compagnons, relaties opbouwden en een echtgenote vonden en ook hoe zij naar de beurs, het theater en op familiebezoek gingen.

Amsterdam bood volop kansen en mogelijkheden voor nieuwe ondernemers, deze werden echter beperkt door de toen nog ijzeren wet dat je je vader diende te gehoorzamen. Wat daarnaast naar voren komt is dat het grote verschil in karakters van de oudste broers een belangrijke invloed heeft gehad op het als nieuwkomer opbouwen van relaties die nodig zijn om zakelijk en persoonlijk succesvol te kunnen zijn in Amsterdam.

Norbert Middelkoop

De autobiografie van Jan Gerrits (1930—2010)

Jan Gerrits (Amsterdam, 11 augustus 1930 – voor 2010 Purmerend) schreef omstreeks 1993-94 zijn herinneringen op, waarna zijn schoonzus Inie Middelkoop, mijn tante, de tekst redigeerde. Gerrits overleed tussen 2000 en 2010 – zelf heb ik hem niet gekend.

Enkele jaren voor haar overlijden in 2021 overhandigde mijn tante mij de 264 pagina's tellende, uitgetypte tekst in een ringbandje, met de vraag of het misschien interessant voor Amsterdam was.

Afgaande op zijn eigen verhaal was Jan Gerrits een Amsterdamse jongen uit een arm katholiek gezin, die na een leven van twaalf ambachten en dertien ongelukken, van de crisis- en oorlogsjaren (als tiener) naar de wederopbouwtijd, zijn huwelijk met Marie, een meisje uit de provincie, en een fiks alcoholprobleem, vanuit Purmerend openhartig terugblijkt op zijn leven.

Zijn taalgebruik is dermate levendig en doorspekt met anekdotes, Amsterdamse humor en zelfspot, dat het lastig is het relaas weg te leggen. Tussen de regels door wordt er door de ogen van een Amsterdammer van eenvoudige komaf het somtijds schrijnende beeld geschetst van een verdwenen wereld met grote maatschappelijke verschillen – in de stad van voor, tijdens en na de oorlog. Of, vrij naar het cliché, hoe iemand die voor een dubbeltje geboren is er een kwartje van probeert te maken.